

Polska i Ukraina w procesie przemian społeczno-politycznych

Redakcja naukowa
Piotr Długosz
Radosław Marzęcki
Mateusz Kamionka

Warszawa 2021

Publikacja dofinansowana przez Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Recenzenci

dr hab. Marian Niezgoda, em. prof. UJ

dr hab., prof. Yevhen Sinkevych

Projekt okładki

Agnieszka Miłaszewicz

Opracowanie redakcyjne i korekta

Hanna Januszewska

© Copyright by Authors and Dom Wydawniczy ELIPSA
Warszawa 2021

ISBN 978-83-8017-401-6

Dom Wydawniczy ELIPSA,
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel. 22 635 03 01, e-mail: elipsa@elipsa.pl,
www.elipsa.pl

Юрій Офіцинський
Yuriy Ofitsynskyy
Ужгородський національний університет
Użhorodzki Uniwersytet Narodowy

Сучасна російсько-українська війна на Донбасі в дисертаційних дослідженнях України

Temat wojny ukraińsko-rosyjskiej na Donbasie
w rozprawach doktorskich na Ukrainie

Актуальність. 13 квітня 2014 р. у відповідь на воєнні дії регулярної російської армії на Донбасі силові структури України розпочали там Антитерористичну операцію, яка з 30 квітня 2018 р. продовжилась у вигляді Операції об'єднаних сил. Між Україною та Російською Федерацією (РФ) розгорнулася гібридна війна, що триває. Громадяни України й інших країн змінили ставлення до Росії, що спричинило кардинальні перетворення в міжнародній політиці. По суті, вторгнення РФ в український Крим і Донбас започаткувало нову «холодну війну» між країнами Заходу та Росією.

Об'єктом нашого дослідження стали дисертації на здобуття ступенів кандидата й доктора наук про сучасну російсько-українську війну на Донбасі, захищені в Україні з історичних і політичних наук. **Предметом** дослідження є тенденції розвитку знань про цю війну українськими дисертантами. **Хронологічні межі** охопили період від 2016 р., коли захищено першу в Україні дисертацію, в якій відбито зауважену тему, до грудня 2019 р. **Географічні межі** – вся територія України, де діють заклади вищої освіти і наукові установи.

Методологічною основою нашої праці є основні історіографічні принципи: всебічності, об'єктивності, наступності. Серед методів дослідження: ретроспективний, аналізу і синтезу, проблемно-хронологічний.

Джерела. Ми здійснили пошук дисертацій за науковими спеціальностями «07.00.00 – історичні науки» на вебсайтах усіх 42 закладів вищої освіти України IV рівня акредитації, які готують фахівців за спеціальністю «032 – історія та археологія» й Інституту історії України Національної академії наук України. Перевірено їхні електронні репозитарії та інформацію про роботу спеціалізованих вчених рад із наукових спеціальностей «07.00.00 – історичні науки».

Ця проблематика знаходиться на межі історії та політології. Тому ми здійснили також пошук дисертацій за спеціальностями «23.00.00 – політичні науки» та «21.03.00 – гуманітарна і політична безпека» на вебсайтах усіх 63 закладів вищої освіти України IV рівня акредитації, що готують фахівців за спеціальністю «052 – політологія», крім того, Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України й Національного інституту стратегічних досліджень. Перевірено їхні електронні репозитарії та інформацію про роботу спеціалізованих вчених рад зі спеціальностей «23.00.00 – політичні науки» та «21.03.00 – гуманітарна і політична безпека».

Ставимо за **мету** з'ясувати специфіку знань про сучасну російсько-українську війну на Донбасі, а також вплив об'єктивних і суб'єктивних чинників на спрямування дисертаційних досліджень, визначити їх рівень, обґрунтувати напрями подальших історичних досліджень.

Щоб реалізувати задану мету, поставлено такі **завдання**: виокремити місце дисертаційних досліджень вказаної теми серед праць з історії України; порівняти висловлені в них трактування і погляди; персоналізувати внесок дисертантів з огляду на якість їхніх робіт; визначити перспективні напрямки подальших студій.

Наукова новизна нашої роботи полягає в тому, що в ній уперше виконано історіографічний аналіз дисертаційних досліджень про сучасну російсько-українську війну на Донбасі. Наразі йдеться про 13 дисертацій, з яких з історичних наук захищено 1, політичних – 12 (*див. табл. 1*). Таблиця нижче укладена за проблемно-хронологічним принципом. При цьому політологічні дисертації розташовано за популярністю проблем (від найбільшої кількості дисертацій із певної проблеми до найменшої), від наукових спеціальностей «23.00.00 – політичні науки» до «21.03.00 – гуманітарна і політична безпека».

Таблиця 1. Російсько-українська війна на Донбасі в дисертаціях України

№ п/п	Ім'я та прізвище	Тема дисертації	Наукова спеціальність	Науковий ступінь	Місце захисту	Дата захисту
<i>Історичні проблеми</i>						
1	Юрій Стасюк	Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.)	07.00.01 – історія України	Кандидат історичних наук	Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди	28 вересня 2018 р.
<i>Інформаційно-безпекові проблеми</i>						
2	Іванна Валюшко	Інформаційна безпека України в контексті російсько-українського конфлікту	23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку	Кандидат політичних наук	Чорноморський національний університет імені Петра Могили (м. Миколаїв)	8 червня 2018 р.
3	Олександр Рижук	Інформаційна безпека України в умовах глобалізаційних викликів та гібридної війни	23.00.02 – політичні інститути та процеси	Кандидат політичних наук	Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	7 березня 2019 р.
4	Олександр Комарчук	Маніпулятивні технології засобів масової комунікації в умовах гібридної війни	23.00.02 – політичні інститути та процеси	Кандидат політичних наук	Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Ушинського (м. Одеса)	18 жовтня 2019 р.
5	Ольга Кравчук	Загрози та виклики політичній безпеці України в умовах гібридної війни	23.00.02 – політичні інститути та процеси	Кандидат політичних наук	Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Ушинського	20 грудня 2019 р.
<i>Конфліктологічні проблеми</i>						
6	Ганна Жекало	Політико-інституційні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні	23.00.02 – політичні інститути та процеси	Кандидат політичних наук	Львівський національний університет імені Івана Франка	22 квітня 2016 р.

№ п/п	Ім'я та прізвище	Тема дисертації	Наукова спеціальність	Науковий ступінь	Місце захисту	Дата захисту
7	Олександр Загребельний	Особливості врегулювання воєнно-політичних конфліктів	23.00.02 – політичні інститути та процеси	Кандидат політичних наук	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	24 жовтня 2016 р.
8	Іван Зельманович	Політичні механізми врегулювання заморожених конфліктів сучасності	23.00.02 – політичні інститути та процеси	Кандидат політичних наук	Львівський національний університет імені Івана Франка	4 жовтня 2019 р.
<i>Проблеми інтеграційних проєктів і квазідержавних утворень</i>						
9	Ігор Мельничук	Інтеграційні проєкти Російської Федерації на пострадянському просторі	23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку	Доктор політичних наук	Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	26 лютого 2016 р.
10	Олеся Звездова	«Де-факто держави» на пострадянському просторі	23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку	Кандидат політичних наук	Чорноморський національний університет імені Петра Могили	24 травня 2019 р.
<i>Геостратегічні проблеми</i>						
11	Олег Кондратенко	Геостратегія Російської Федерації: теоретичні основи і практична реалізація	21.03.03 – геополітика (політичні науки)	Доктор політичних наук	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	27 лютого 2019 р.
12	Андрій Гольцов	Геостратегія Російської Федерації на пострадянському просторі	21.03.03 – геополітика (політичні науки)	Доктор політичних наук	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	29 травня 2019 р.
<i>Культурно-політичні проблеми</i>						
13	Олена Балацька	Культурні детермінанти актуалізації та трансформації насилля в політичній сфері сучасного суспільства	23.00.03 – політична культура та ідеологія	Доктор політичних наук	Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова (м. Київ)	4 квітня 2019 р.

Виклад результатів дослідження

Історичні проблеми. У вказаний час захищено лиш одну дисертацію з історичних наук – кандидатську. Розглядаючи створення і функціонування українських добровольчих формувань 2014–2015 рр. Юрій Стасюк¹ виокремив наукові праці про суспільно-політичну ситуацію на Сході та Півдні України, причини її слабкої обороноздатності, передумови і причини агресії Росії проти України, особливості її ведення, легітимність і діяльність добровольчих формувань, роль волонтерів у їхньому забезпеченні, героїчні вчинки добровольців, а також підрозділи іноземців.

Зауважено, що закордонні (неросійські) вчені відзначили позитивну роль українських добровольців. Російські науковці тенденційно висвітлили війну на Донбасі, називаючи її «громадянською», а добровольців «неонацистами», «карателями» і т. д. Проте вони визнавали, що під Іловайськом, українські війська чинили значний опір через те, що їх основою були добровольці². Водночас поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти історії українських добровольчих формувань: нормативно-правова база, соціальний склад, командування, регіональні, партійні та громадські чинники комплектування, участь у бойових діях, інтеграція до силових структур держави.

Використано широке коло джерел: правові акти, відкриті матеріали Міністерства оборони і Генерального штабу Збройних Сил України, парламентських слухань, архівно-музейні колекції (Галузевого державного архіву Міністерства оборони України, Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. Пшеничного та ін.), публікації цивільної та військової преси, сайтів добровольчих батальйонів, виступи, спогади, інтерв'ю добровольців.

До виникнення цих формувань, як слушно відзначив Ю. Стасюк³, призвів ряд обставин: втручання Росії у внутрішні справи України, виникнення проросійських організацій, що вдавалися до протиправних і терористичних дій для повалення законної влади; присутність у правоохоронних структурах Донецької та Луганської областей багатьох прихильників й агентів РФ, завдяки чому органи державної влади зволікали з нейтралізацією агентури спецслужб Росії та колаборантів.

¹ Ю. Стасюк, *Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.)*, Дис. канд. іст. наук, Державний вищий навчальний заклад “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди”, 2018.

² *Ibidem*, с. 39–40.

³ *Ibidem*, с. 81–100.

Всього до складу добровольчих формувань у квітні 2014 – червні 2015 рр. входило 29,3 тис. осіб⁴. Згідно з дослідженням Міжнародного центру захисту і безпеки (Естонія), 52% добровольців мали вищу освіту, 75% походили з Центру і Півдня України, а для 53% українська була єдиною рідною мовою. 85% із них не мали досвіду ведення бойових дій. Їх командирами стали колишні військовослужбовці та правоохоронці з вищою освітою, зокрема військовою, проте рівень підготовки більшості з них не відповідав викликам гібридної війни.

Добровольці воювали зі стрілецькою зброєю, не мали артилерії, реактивних систем залпового вогню й танків. Тісна співпраця добровольців із бійцями Збройних Сил, Міністерства внутрішніх справ, Національної гвардії України принесла великі успіхи в боях із ворогом. Зрештою добровольчі формування інтегрувались у силові структури України. Розквіт волонтерського руху в допомозі добровольцям припав на кінець 2014 – початок 2015 рр. До негативних аспектів віднесено висвітлення волонтерами даних про розташування українських військ, зловживання статусом волонтера (чорна бухгалтерія, спроби вивезення зброї з зони бойових дій)⁵.

На вибір теми дисертації Ю. Стасюка вплинуло те, що він є сучасником цієї війни, що добровольчі формування не були предметом дослідження в історичній науці. На нашу думку, йому вдалося досягнути поставлених завдань і заповнити історіографічні прогалини об'єктивно. Для подальших досліджень є важливими документи і матеріали, які розсекретять і нададуть вільний доступ у майбутньому.

Зазначимо, що ми вже аналізували здобутки української та закордонної історіографії щодо російсько-української війни на Донбасі^{6,7}. У контексті наявних напрацювань учених дисертація Ю. Стасюка якісно доповнила знання з цієї проблематики і показала нові напрямки для історичних студій.

Як відзначалося, найбільше дисертацій із теми російсько-української війни є з політичних наук – 4 докторські та 8 кандидатських (див. табл. 1). Вони виконані за 4 спеціальностями і захищені в 6 університетах. Переважно досліджуються такі проблеми: інформаційно-безпекові (4 дисертації), конфліктологічні (3), інтеграційних проєктів і квазідержавних утворень (2), геостратегічні (2), культурно-політичні (1). У них зазвичай джерельною базою

⁴ *Ibidem*, с. 133, 135–136.

⁵ *Ibidem*, с. 175–185.

⁶ Ю. Офіцинський, *Російська агресія на Донбасі в сучасній українській історіографії*, «Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки» 2017, № 6, с. 128–135.

⁷ Ю. Офіцинський, *Сучасна російсько-українська війна (за матеріалами газети «The New York Times» 2013–2017 років)*, Видавництво РІК-У, Ужгород 2018.

служать державні й міжнародні акти, статистичні та соціологічні дані, виступи державних, громадських і політичних діячів, звіти й доповіді міжнародних організацій та дослідницьких центрів, публікації українських і закордонних медіа, публіцистичні, навчальні та наукові видання. З об'єктивних причин ми не можемо оцінювати дисертації з політичних наук у контексті історіографії російсько-української війни на Донбасі. Проте зауважимо, що історики можуть вивчати історичні аспекти проблем, відображених у даних дисертаціях.

Інформаційно-безпекові проблеми. Предметом дисертації Івонни Валюшко стала інформаційна безпека України в контексті російсько-української війни⁸. Інформаційна війна РФ проти України стартувала задовго до військової агресії – через поширення ідеї «руського міра». Україна виявилася неготовою до неї. Лише після початку російської агресії Міністерство закордонних справ України надає більше уваги «м'якій силі» та публічній дипломатії. Проте в інформаційній війні українські медіа програвали російським. На порядку денному розбудова впливових у світі українських медіа для протидії російським.

Учена з'ясувала, що з початком вторгнення РФ саме громадські організації першими стали захищати інформаційну безпеку України, чинили опір пропаганді Москви і здобули помітних успіхів. Важливу роль в інформаційній безпеці відіграють релігійні мережі. Підкреслено, що суперечності між православними церквами в Україні загострилися після вторгнення РФ, а саме через дії УПЦ МП⁹. Це беззаперечно й для нас, оскільки наявний величезний емпіричний матеріал.

У дисертації Олександра Рижук в подібний спосіб відбито інформаційну безпеку України в умовах глобалізаційних викликів і гібридної війни¹⁰. На його думку, метою пропагандистської машини Кремля було не так захоплення територій, як отримання влади над свідомістю українців. Через належність провідних телеканалів і радіостанцій України олігархам, на населення ринули хвилі дезінформації в інтересах певних кіл¹¹. Дисертант пропонує сконцентрувати сили громадянського суспільства України для дієвого опору пропаганді Москви.

Олександра Комарчука¹² зацікавили маніпулятивні технології засобів масової комунікації в умовах гібридної війни. Він підкреслив, що понад двад-

⁸ І. Валюшко, *Інформаційна безпека України в контексті російсько-українського конфлікту*, Дис. канд. політ. наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2018.

⁹ *Ibidem*, с. 157–177.

¹⁰ О. Рижук, *Інформаційна безпека України в умовах глобалізаційних викликів та гібридної війни*, Дис. канд. політ. наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019.

¹¹ *Ibidem*, с. 129–155.

¹² О. Комарчук, *Маніпулятивні технології засобів масової комунікації в умовах гібридної війни*, Дис. канд. політ. наук, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2019.

цять років в Україні тривала прихована геополітична боротьба доктрини «руського міра» проти державності й ідентичності України. Кремль, започаткувавши відновлення цінностей та ідеалів СРСР, досягнув змін у свідомості населення Росії та частини українців, що сприяло вторгненню РФ в Україну. Для цього задіяно російсько-український інформаційний простір, атаки проти україномовних медійних продуктів, цільову аудиторію серед українців для сепаратистсько-терористичних дій¹³. Причому маніпулятивно-пропагандистські тактики дозволяють РФ досі активно вести гібридну війну на Донбасі.

Ольга Кравчук¹⁴ розглянула загрози і виклики політичній безпеці України в умовах гібридної війни. Дисертантка наполягала на терміновій розробці нової Доктрини національної безпеки України й оновлення всієї системи її інформаційної безпеки. З'ясовано, що вторгнення Росії зумовила також корупція в українській економіці та політиці. Саме корупційними чинниками пояснено втрачені можливості щодо реформ і євроінтеграції на початкових етапах незалежності України, невдачі після Помаранчевої революції 2004 р., провал ідей Революції Гідності та погіршення рівня життя¹⁵.

Конфліктологічні проблеми. Свою дисертацію Ганна Жекало¹⁶ (2016) присвятила інституційній складовій регулювання політичних конфліктів. Війну на Донбасі відображено детально. Оскільки Україна визнала Росію країною-агресором через рік після її вторгнення, тому, на думку вченої, не використані повністю відповідні механізми міжнародного права¹⁷. Недієвість мінських угод зумовлена порушенням структури процесу керівництва конфліктом, за якою спочатку припиняють вогонь і встановлюють безпеку на окупованій території, а потім домовляються про його вирішення. Санкції України щодо РФ не були ефективними через несвоєчасну оцінку актів агресії Росії. Дисертантка приходить до цілком очевидних висновків, що спроби міжнародної спільноти припинити війну не виправдали очікувань. Водночас Україна мусить провести дієві внутрішні реформи.

Олександр Загребельний¹⁸ теж вивчав особливості врегулювання воєнно-політичних конфліктів. Він стверджує, що російсько-українська «гібридна» війна

¹³ *Ibidem*, с. 96–113.

¹⁴ О. Кравчук, *Загрози та виклики політичній безпеці України в умовах гібридної війни*, Дис. канд. політ. наук, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2019.

¹⁵ *Ibidem*, с. 128–137.

¹⁶ Г. Жекало, *Політико-інституційні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні*, Дис. канд. політ. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016.

¹⁷ *Ibidem*, с. 98–101, 107–108, 113.

¹⁸ О. Загребельний, *Особливості врегулювання воєнно-політичних конфліктів*, Дис. канд. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016.

є продовженням «гібридної» політики РФ щодо України, що почалася з часу проголошення незалежності України. Її мета – повернути Київ під вплив Москви. Основний акцент зроблено на невійськових, інформаційних заходах, співвідношення яких до військових становить 4 до 1. РФ мала успіхи на початку «гібридної війни» через детальне планування та обрання вдалого часу для військових дій, а найважливішою причиною окупації й анексії Криму та війни на Донбасі є бажання України вийти зі сфери впливу РФ. Із цим дуже складно не погодитися.

Аби переможно завершити війну потрібно Україні одночасно наступати на глобальному (женевський формат переговорів), регіональному (нормандський) і локальному (мінський) рівнях. Повернення окупованих Росією частин Донецької та Луганської областей через неналежну імплементацію мінських угод спричинить «боснізацію» та поховає вступ України в НАТО. Цілком поділяємо думку вченого, що євроатлантична інтеграція є найважливішим завданням України, від чого залежить доля держав Східної Європи, Південного Кавказу, Центральної Азії¹⁹.

Іван Зельманович²⁰ так само зосередився на врегулюванні конфліктів у сучасному світі. Феномен «гібридної» війни РФ в Україні він показав у воєнній, політичній, інформаційній, економічній, культурній і релігійній площинах. Приділено увагу вивченню досвіду Хорватії у визволенні окупованих територій. Учений попередив про небезпеки, що можуть чекати на Україну в ході ймовірного розгортання миротворців ООН на Донбасі, та сформував критерії успішності миротворчої місії²¹.

Проблеми інтеграційних проєктів і квазідержавних утворень. Ігор Мельничук²² дослідив пострадянські інтеграційні проєкти РФ. На прикладі вторгнення в Грузію 2008 р. та Крим 2014 р. він показав, що для задоволення геополітичних інтересів РФ вводить війська (відкрито або приховано, без розпізнавальних знаків), веде «гібридну війну», підтримує вірних лідерів. Це видно на прикладі Придністров'я та сходу України.

Загалом дисертант простежив шість етапів військово-політичної інтеграції на пострадянському просторі. Останній (2012–2015) названо часом кардинальної корекції зовнішньої політики РФ, спрямовану на радикальну

¹⁹ *Ibidem*, с. 105, 168–169.

²⁰ І. Зельманович, *Політичні механізми врегулювання заморожених конфліктів сучасності*, Дис. канд. політ. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019.

²¹ *Ibidem*, с. 105, 174–185.

²² І. Мельничук, *Інтеграційні проєкти Російської Федерації на пострадянському просторі*, Дис. док. політ. наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2015.

зміну системи міжнародних відносин²³. Усі пострадянські країни зазнають інформаційних атак Кремля. Оскільки пропаганда Росії застаріла і спрямована в минуле, то підхід, націлений у майбутнє, стане виграшним для України.

Примітна дисертація Олесі Звездової²⁴ про «де-факто держави» на пострадянському просторі. Вона довела, що Донецьку і Луганську «народні республіки» не можна вважати державами де-факто через те, що там не закінчилася війна, нема головних ознак держави, а саме: визначена система влади і спроможність до самозабезпечення. Це відрізняє їх від Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії та Нагірного Карабаху. Досі навіть «де-факто держави» не визнали незалежність «ДНР» і «ЛНР», які дослідниця називає «квазідержавні утворення». Згідно з законодавством України, вони мають статус «тимчасово окупованих територій»²⁵. Цей стан може перетворитися на «заморожений». Цілковита реінтеграція тимчасово окупованих територій Донбасу до України можлива за послаблення їх держави-патрона – Росії.

Геостратегічні проблеми. Геостратегію Росії, що прагне відродити нову трансрегіональну наддержаву запереченням України як окремої держави, дослідив Олег Кондратенко²⁶. Проваливши залучення України до Євразійського економічного союзу, Росія почала «гібридне» вторгнення, анексувала Крим і сформувала квазідержави «ДНР» і «ЛНР». На переконання дисертанта, Кремль отримав слабку тактичну перевагу. Натомість країни-жертви агресії РФ і держави, які в небезпеці, повинні самоорганізуватися для боротьби з російськими загрозами, наприклад, у формі Балто-Чорноморського союзу за участі України, Литви, Латвії, Естонії, Польщі, Румунії, Молдови, Грузії²⁷.

Андрій Гольцов²⁸ також простежив сучасну геостратегію РФ. Він дослідив «гібридні» методи перетворення України на нейтральний «буфер» між Росією та країнами Заходу, зберігаючи при цьому заморожений конфлікт на Донбасі. Як і О. Кондратенко, А. Гольцов²⁹ запропонував подібний проєкт

²³ *Ibidem*, с. 203, 376, 380.

²⁴ О. Звездова, *«Де-факто держави» на пострадянському просторі*, Дис. канд. політ. наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2019.

²⁵ *Ibidem*, с. 81–94, 163.

²⁶ О. Кондратенко, *Геостратегія Російської Федерації: теоретичні основи і практична реалізація*, Дис. док. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018.

²⁷ *Ibidem*, с. 265–291.

²⁸ А. Гольцов, *Геостратегія Російської Федерації на пострадянському просторі*, Дис. док. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019.

²⁹ *Ibidem*, с. 312–319.

створення з участю України Балто-Чорноморського військово-політичного союзу, як доповнення НАТО. Із нашої точки зору, він цілком реалістичний.

Культурно-політичні проблеми. Культурні детермінанти політичного насилля стали предметом дисертації Олени Балацької³⁰. Дослідниця вважає, що російську агресію в Україну спричинила невдача у відновленні СРСР за допомогою інтеграційних проєктів, які втілює Росія й до котрих прагне залучити Україну. Ціннісні відмінності між населенням РФ та України й у самому українському суспільстві стосуються суперечок між симпатиками східного, євразійського вектора розвитку та прихильниками західного, інтеграції до європейських і євроатлантичних інституцій. В Україні найістотношою виявилася розбіжність у сприйнятті населенням мовної, національної, політичної, конфесійної, культурної ідентичності. Технології та стратегії РФ найвдаліше втілено в регіонах зі слабкою українською колективною ідентичністю³¹.

Висновки. Отже, з означеної проблематики у вказаний час в Україні захищено 1 дисертацію з історичних наук, 12 дисертацій із політичних. Їхні наукові результати можна застосувати на практиці, щоб завершити російсько-українську війну на Донбасі на користь України. На вибір тем цих дисертацій найперше вплинуло те, що їх автори є сучасниками цієї війни, а предмети їхніх досліджень не вивчалися раніше. Дисертанти досягнули поставлених завдань, заповнили важливі наукові прогалини. Коло джерел у них однотипне: інформаційні, статистичні, політичні та правові документи України, інших країн, міжнародних організацій, архівні та музейні колекції, звіти і доповіді дослідницьких центрів, соціологічні дані.

Єдина дисертація з історії стосувалася українських добровольчих формувань, що відіграли позитивну роль в обороні України. Дане дослідження якісно доповнило знання про російсько-українську війну на Донбасі та показало нові напрямки для студій з історії. У дисертаціях із політичних наук проаналізовано сфери інформаційної безпеки і врегулювань конфліктів, інтеграційні проєкти. Науковці наголосили на потребі для України потужної системи інформаційної безпеки, публічної дипломатії, оборони, розглянули «хорватський сценарій» повернення Україні окупованих Росією територій. Підкреслено потребу Україні вести інформаційну війну в смисловій площині.

Війну на Донбасі трактовано як гібридну, а РФ – як агресора. Для перемоги Україні треба, по-перше, провести дієві внутрішні реформи і зашкодити

³⁰ О. Балацька, *Культурні детермінанти актуалізації та трансформації насилля в політичній сфері сучасного суспільства*, Дис. док. політ. наук, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2018.

³¹ *Ibidem*, с. 261–282.

заморожуванню конфлікту, послабивши вплив Росії. По-друге, потрібно наступати одночасно на глобальному (женевський формат переговорів), регіональному (нормандський) і локальному (мінський) рівнях, адаптувати досвід Хорватії. При цьому слід оцінити всі ризики розгортання миротворців ООН на Донбасі. По-третє, варто перенести інформаційну війну з РФ на смисловий рівень, зосередити сили громадянського суспільства для дієвого опору пропаганді Москви. По-четверте, Україна мусить провести євроатлантичну інтеграцію, протидіяти російським загрозам спільно з Литвою, Латвією, Естонією, Польщею, Румунією, Молдовою, Грузією.

Перспективними напрямками історичних студій війни на Донбасі можуть стати аспекти її впливу на політику пам'яті та регіональну ментальність. Це можливо із залученням методик усної історії, мікроісторії (при дослідженні бойового шляху окремих військових підрозділів), історіографії (у розрізі певних країн або групи країн), дидактики (при аналізі шкільних підручників України й інших країн).

Бібліографія

- Балацька, О., *Культурні детермінанти актуалізації та трансформації насилля в політичній сфері сучасного суспільства*, Дис. док. політ. наук, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2018.
- Валюшко, І., *Інформаційна безпека України в контексті російсько-українського конфлікту*, Дис. канд. політ. наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2018.
- Гольцов, А., *Геостратегія Російської Федерації на пострадянському просторі*, Дис. док. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2019.
- Жекало, Г., *Політико-інституційні механізми регулювання політичних конфліктів в Україні*, Дис. канд. політ. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016.
- Загребельний, О., *Особливості врегулювання воєнно-політичних конфліктів*, Дис. канд. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016.
- Звездова, О., *«Де-факто держави» на пострадянському просторі*, Дис. канд. політ. наук, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2019.
- Зельманович, І., *Політичні механізми врегулювання заморожених конфліктів сучасності*, Дис. канд. політ. наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, 2019.
- Комарчук, О., *Маніпулятивні технології засобів масової комунікації в умовах гібридної війни*, Дис. канд. політ. наук, Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”, 2019.

- Кондратенко, О., *Геостратегія Російської Федерації: теоретичні основи і практична реалізація*, Дис. док. політ. наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2018.
- Кравчук, О., *Загрози та виклики політичній безпеці України в умовах гібридної війни*, Дис. канд. політ. наук, Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, 2019.
- Мельничук, І., *Інтеграційні проекти Російської Федерації на пострадянському просторі*, Дис. док. політ. наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2015.
- Офіцинський, Ю., *Російська агресія на Донбасі в сучасній українській історіографії*, Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, «Історичні науки» 2017, 311, № 6, 128–135.
- Офіцинський, Ю., *Сучасна російсько-українська війна* (за матеріалами газети «The New York Times» 2013–2017 років), Ужгород: РІК-У, 2018.
- Рижук, О., *Інформаційна безпека України в умовах глобалізаційних викликів та гібридної війни*, Дис. канд. політ. наук, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2019.
- Стасюк, Ю., *Українські добровольчі формування: створення та функціонування (2014–2015 рр.)*, Дис. канд. іст. наук, Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», 2018.

Abstract: The purpose of the research is to find out the specifics of knowledge on the modern Russian-Ukrainian war in Donbas as well as the influence of objective and subjective factors on directions of dissertation researches, to determine their level, to substantiate the directions of further historical researches. The methodology of the work is based on the basic principles of historiography: comprehensiveness, objectivity, continuity, historicism. Among methods of the research are historical, retrospective, historiographical analysis and synthesis, problem-chronological. The scientific novelty is that for the first time the historiographical analysis of the dissertation researches of Ukrainian scientists on the modern Russian-Ukrainian war in Donbas has been made. The conclusions indicate that each of the dissertations we analyzed is an independent and exhaustive research on its topic and deserves special attention of statesmen in particular. Moreover, the scientific results that can be applied in practice to regulate the Russian-Ukrainian war in Donbas in favor of Ukraine are pointed out and perspective directions of historical researches of the Russian-Ukrainian war in Donbas are presented.

Keywords: dissertations, historical sciences, political sciences, Russian-Ukrainian war, hybrid war, Donbas